

Zöld HORIZONT

Természetvédelem Észak-Magyarországon

Tájtörténet – tájvédelem

Magyarország 2005 szeptemberében csatlakozott a 2000-ben Firenzében elfogadott Európai Táj Egyezményhez – pontosabban az Egyezmény aláírásáról rendelkező 2051/2005. (IV. 8.) Korm. határozat felhívta a nemzeti és kulturális örökség miniszterét és a környezetvédelmi és vízügyi minisztert, hogy az Egyezmény kihirdetéséről külön törvényt terjesszen az Országgyűlés elé. „A törvény tervezetét a környezetvédelemért felelős miniszter nyújtotta be, amely természetesnek tartható, hiszen közismert, hogy a környezetvédelem/természetvédelem a tájvédelem terén jóval az örökségvédelem előtt jár” – olvashatjuk ezeket a természetvédelem számára elismerő mondatokat a Műemlékvédelem 2008/2. számában a Kulturális Örökségvédelmi Hivatal munkatársai – Fejérdy Tamás (KÖH elnökhelyettes) és Wollák Katalin (KÖH Hatósági Felügyelet) – tollából.

Valóban, már a természet védelméről szóló 1996. évi LIII. törvény 6. §-a kimondja, hogy „a tájhasznosítás és a természeti értékek felhasználása során meg kell őrizni a tájak természetes és természetközeli állapotát, továbbá gondoskodni kell a tájak esztétikai adottságait és a jellegét meghatározó természeti értékek, természeti rendszerek és az egyedi tájértékek fennmaradásáról.” A törvény alapján egyedi tájértéknek minősül minden természeti képződmény, emberi alkotás, amelynek tudományos vagy esztétikai értéke van. A törvény azt is meghatározza, hogy az egyedi tájértékek megállapítása és nyilvántartásba vétele a védett természeti területek természetvédelmi kezeléséért felelős szerv (nemzeti park igazgatóság) feladata.

Az egyedi tájértékek felvételezése – az adott tájérték állapotfelmérése, adatlapon történő dokumentálása, térképi ábrázolása, a szükséges intézkedések megállapítása – tehát a nemzeti park igazgatóságok feladata. A 2000-ben megkezdődött helyi tájérték-kataszterezés során pl. a BNPI működési területén eddig éppen száz település több mint kétezer egyedi tájértékét mérték fel. Az Európai Táj Egyezmény hazai bevezetése (2007. évi CXI. törvény a Firenzében, 2000. október 20-

án kelt, az Európai Táj Egyezmény kihirdetéséről) tovább árnyalja a természetvédelem tájvédelemmel (annak révén a kulturális örökségvédelemmel) kapcsolatos feladatait a táj jellegének megőrzése, a táj esztétikai adottságainak fenntartása, a természeti és táji értékek fennmaradásának biztosítása, az egyedi tájértékek és a természeti rendszerek megővése, a műtárgyak tájba való illesztése, a felszíni tájsebek rehabilitációja mentén.

A természetvédelmi kezelőnek rendeltetben előírt feladata – 3/2008. (II. 5.) KvVM rendelet –, hogy védett természeti területeire a természeti és kultúrtörténeti értékek megővése, fenntartása, helyreállítása és bemutatása érdekében kezelési módokat, korlátozásokat, tilalmakat, és egyéb kötelezettségeket tartalmazó dokumentumot – természetvédelmi kezelési tervet – készítsen. A részletes kezelési terv tartalmi elemeit felsorakoztató részében a gyakorlati természetvédelmi célkitűzésekhez természetvédelmi stratégiákat kell rendelni, így speciális stratégiákat kell kidolgozni a tervezési terület táj- és kultúrtörténeti értékeinek védelmére is – a be nem avatkozástól a helyreállításig, illetve az aktív kezelésig.

A természetvédelmi kezelési tervek elkészítéséhez, valamint a gyakorlati természetvédelmi munkák és a természetkímélő gazdálkodási formák tervezéséhez a tájtörténeti kutatások fontos támpontokat adnak. Jelen lapszámunk írásai az ember és a természet közötti kölcsönhatás eredményeképpen folyamatosan alakuló tájak állapotával kapcsolatos jelenségeket járják körül. Jőszerűen nincs olyan táj, tájrészlet, amelyben ne lennének kulturális elemek, antropogén formák, vagy legalább ne érződne az ember természeti környezetre gyakorolt hatása. Ezt bizonyítják mind a mátrai hegyi réteket, a Gömör–Tornai-karszt tájtörténeti kutatásait vagy a római kort idéző – az Alföld hajdani növényvilágának menedéket adó – hosszanti sánc-árkokat, a Csörsz-árokrendszert bemutató írásaink, mind pedig az „ANP Füzetek” könyvajánlónkban bemutatott legújabb kötetek.

Baráz Csaba (BNPI)

Fotó: Baráz Csaba

A táj- és kultúrtörténeti értékek védelmének fontos terepe Hollókő. Az Ófalut és táji környezetét 1987-ben vették fel a Világörökségi Listára (kulturális kategóriában), egy évtizeddel azt követően, hogy a palóc kisközség táji környezetének, a hagyományos tájhasználat tájképi elemeinek megőrzésére létrehozták a Hollókői Tájvédelmi Körzetet.

Hegyi rétek kezelése a Mátrában

A Mátrai tájegységben a természetvédelmi kezelési feladatok közül talán a hegyi rétekkel kapcsolatos rekonstrukciós és fenntartási tevékenységek a legjelentősebbek. Mátraszentimre és Parád települések közigazgatási területén, nagyjából 60 ha területen végzünk gyepterkezelési munkálatokat. Ezek a munkák különböző fázisban vannak. Bizonyos területeken a kézi és gépi bozótirtás, illetve szárazzás folyik, itt a gyeppen kis fák és cserjék levágott csonkjai még előfordulhat-

használtak fel. Ezt követően – a 19. századtól nagyjából az 1970-es évekig – a környék lakossága legelőként és kaszálóként hasznosította a réteket. Ennek eredményeként a környező vidékről, a hegységperemről különböző fajok települtek be. A települési és gazdálkodási viszonyok megváltozásával a réteket felhagyták, minek következtében megkezdődött a beerdősülésük, amely napjainkra igen előrehaladottá vált. Ezért szükséges a természetvédelemnek beavatkoznia: az évszázadok során

Fogasfarkú szöcske

Fotó: Urbán László

nak. Más területek viszont már alkalmasak arra, hogy rajtuk kaszálni lehessen. A mátrai hegyi rétek antropogén eredetűek, a 200–250 évvel ezelőtti erdőirtások nyomán keletkeztek, amikor is az erdők faanyagát az üvegshuták

kialakult természeti, kultúrtörténeti és tájképi értékek fenntartása ma már csak tervszerű természetvédelmi kezelési tevékenység révén biztosított.

Folytatás a 2. oldalon

Tanulmányúton a Triglav Nemzeti Parkban

A Bükk Nemzeti Park Igazgatóság kollektívája egy év kihagyás után ismét csomagolt és elindult, hogy megismerjen egy újabb nemzeti parkot, ezúttal Szlovéniában. Az igazgatóság és a szakszervezet támogatásával, valamint a résztvevők hozzájárulásával megszervezett tanulmányút célpontja a Triglav Nemzeti Park volt. A program szervezéséhez és lebonyolításához Martin Solar igazgatóhelyettes és munkatársai nyújtottak segítséget.

(Folytatás a 3. oldalon)

Felhők közt a Triglav csúcsa

Fotó: Baráz Csaba

Szupercella tombolt a Bükkben

Október 30-án kora délután komoly viharok érték a Bükk hegységet. A pusztító szélvihar Bánkút környezetétől ÉK-i irányban kb. 5,8 km hosszban, 150–200 m-es sávban mintegy 80–90 hektár területen söpört végig, s helyenként minden útjába eső fát kidöntött vagy kitört, máshol csak részleges károkat okozott. Bánkút és a Látó-kő között főleg bükkösökből álló védett és fokozottan védett területeket érintett a vihar.

(Folytatás az 5. oldalon)

Szélöntés a Bükkben

Fotó: Barta Zsolt

Hegyi rétek kezelése a Mátrában

1 Fotó: Urbán László

2 Fotó: Baráz Csaba

Folytatás az 1. oldalról

A mátrai hegyi rétek igen változatosak: az északi oldalon, illetve főként a Nyugati-Mátra területén jelentős mezofil, üde gyepek található kornistárnicsal (*Gentiana pneumonanthe*), palástfüvekkel. Előfordul a kígyónyelv páfrány (*Ophioglossum vulgatum*) is, nyár elején virít a szúnyoglábú bibircsvirág (*Gymnadenia conopsea*). A legnedvesebb részekben széleslevelű gyapjúsás (*Eriophorum latifolium*) és erdei ujaskosbor (*Dactylorhiza fuchsii*) nő.

A mátraszentimrei réteken nagy számban jelentkeznek a déli előtérre jellemző sztyepp-elemek, érdekes sztyeppesedő hegyi rétet alkotva. Ilyenek a leány- és fekete kökörcsin (*Pulsatilla grandis* és *nigricans*), a nagyvirágú gyíkfű (*Prunella grandiflora*), a magyar here (*Trifolium pannonicum*), a fürtös zörgőfű (*Crepis praemorsa*), a tarka nőszirm (*Iris variegata*) vagy az erdei borkóró (*Tbalictum aquilegifolium*).

Ilyen réten került újra elő a nemcsak országosan, de világviszonylatban is jelentős faj, a fokozottan védett mocsári kardvirág (*Gladiolus palustris*) kicsiny állománya.

A típusosabb hegyi réteken él az osztrák tárnicska

(*Gentianella austriaca*), a szintén fokozottan védett gömböskosbor (*Traunsteinera globosa*), vagy az északi sás (*Carex hartmannii*).

A réteken a növényvilághoz kötődő ízeltlábú közösség él. Gyakori a védett fogasfarkú szöcske (*Polysarcus denticaudatus*), jelentős faj a kornistárnicson élő és magát *Myrmica* hangyafajokkal „felneveltető” szürkés hangyaboglárka (*Maculinea alcom*). Előfordul a domború és a lapos kékfutrinka (*Carabus glabratus* és *intricatus*).

A rétek emellett nagyszámú kisemlőst is eltartanak, melyek aztán ragadozó madarak táplálékul szolgálnak, mint például a területen nemrég kimutatott urali bagoly (*Strix uralensis* – lásd a Zöld Horizont 2007. decemberi, 2. évfolyam 5. számát) vagy a közönségesebb egerészölyv (*Buteo buteo*).

Igazgatóságunk a Mátrai tájegység hegyi rétejeinek rekonstrukciójára KEOP pályázat keretében támogatást nyert a 2009–2012. közötti időszakra. Az összeg rétrekonstrukcióra, illetve a gyepek állapotromlásának megakadályozására fordítható (lásd a Zöld Horizont 2008. októberi, 3. évfolyam 2. számát).

Magos Gábor
Mátrai tájegység – BNPI

3 Fotó: Magos Gábor

4 Fotó: Urbán László

Gyarapodó lepkeadatok a Mátrai tájegység területéről

Az elmúlt évtizedekben több kutató vizsgálta a Mátra lepkéfaunáját: elsősorban néhány kiemelt jelentőségű területen történtek rendszeres kutatások – mint például a gyöngyösi Sár-hegy –, azonban számos hely feltáratlan maradt.

2006. óta a Mátrai tájegység munkatársaként bekapcsolódunk a rendszeres adatgyűjtésbe, segítve a kutatók munkáját. Bár a hegység bizonyos részeiről bőven vannak adatok, de számos olyan terület van, ahonnan kevés adat rendelkezünk, vagy ahol még egyszer sem járt lepkész kutató. Kutatásaink során igyekeztünk az egyes területek lepkéfaunáját komplex módon felmérni, ezért a nappali lepkék vizsgálata mellett az éjjeli lepkéfauna feltárását is célul tűztük ki.

Az is fontos szempont volt, hogy olyan területeken folytassuk a vizsgálatokat, ahol azt természetvédelmi szempontok indokolták. A legfontosabb kutatási helyszínünk a Mátraszentimre környékén található pionír, önerdősült, erdőgazdálkodási tevékenységgel kevésbé érintett területek voltak, mint például a Gedeon-oldal. A „lámpázások” (az éjjeli lepkék egyik leghatékonyabb kutatási módszere a generátoros lámpázás) során eddig mintegy 400 lepkéfajt mutatunk ki a területéről. Elsőként került elő a Mátrából az országosan is ritkának számító nagy nappali araszó (*Archiearis partenias*), itt találtuk meg a védett nyírfa púposzó (*Pheosia gnoma*) eddig ismert legerősebb mátrai állományát. Hosszú idő óta ismét előkeült a vörös róka (*Nymphalis xanthomelas*). Gyakoribb fajnak számít a területen az egyébként szórványos előfordulású, védett gyászlepke (*Nymphalis antiopa*) és nagy színjátszólepke (*Apatura iris*). Az adatok azt mutatják, hogy a Gedeon-oldal pionír erdeiben a rezgőnyárhoz, kecskefűzhöz vagy nyírhez kötődő fajok erős populációi élnek, melyek a tájegység más területein az erdőgazdálkodási te-

5 Fotó: Magos Gábor

vékenység miatt, az elegyfajok eltávolítása következtében már megrikkultak. A vizsgálatok során ezen kívül előnyben részesültek a Bükk Nemzeti Park Igazgatóság vagyonkezelésében lévő területek (pl. a fallókúti rétek, vagy a paradísom-hegy-bükki legelő), ezzel is megalapozva a természetvédelmi kezelési tevékenységet.

Számos alkalommal végeztünk lámpázást a hegység déli, illetve nyugati hegylábperemein, melegkedvelő tölgyes – sztyepp-rét élőhelymozaikokban. Több új helyről mutattuk ki a fokozottan védett magyar tavaszifésűsbagolyt (*Dioszeghyana schmidtii*) és a szintén fokozottan védett, tápnövényt specialista nagy szikibagolyt (*Gortyna borelli lunata*).

A Natura 2000 területek és élőfajaink monitorozása is fontos feladat. E munka közben több új előfordulást találtunk a sárga gyapjasszövőnek (*Eriogaster catax*). A jó természetességű, öreg molyhos-tölgyes erdők kiemelkedően értékes faja az Ankeraraszó (*Erannis ankeraria*). Nősténye röpképtelen, ezért élőhelyéhez erősen kötődik. Ezt a fajt sajnos az aktív kutatómunka ellenére sem találjuk, pedig a Mátrából vannak korábbi adatai.

A fentiekből jól látszik, hogy a természetvédelmi tevékenység egyik fő feladata a konzerváció, azaz a jó, az értékes megőrzése, fenntartása – magunknak és az utókor számára egyaránt.

Magos Gábor – Urbán László
Mátrai tájegység – BNPI

6 Fotó: Magos Gábor

7 Fotó: Urbán László

Fotó: Magos Gábor

- kép: Mocsári kardvirág
- kép: Hegyi rétek a Mátra gerincén
- kép: Szúnyoglábú bibircsvirág
- kép: Erdei borkóró
- kép: Éjjeli pávaszem
- kép: Magyar tavaszifésűsbagoly
- kép: Nagy tűzlepke
- kép: T-betűs pávaszem

- kép: A fenyőmagfogyasztó keresztcsőrű (*Loxia curvirostra*) 2008. évi magyarországi inváziója következtében a látott fajok között az egyedyszámot tekintve előkelő helyen végzett és szerepelt a tábor idején fogott fajok között is
- kép: Nagy pele (*Glis glis*) mint „jóhiszemű, jogcím nélküli lakáshasználó”

Madártani tábor Szőlőske-pusztán

9 Fotó: Fitala Csaba

10 Fotó: Fitala Csaba

A Bükk Nemzeti Park Igazgatóság Nyugat-bükki tájegysége és a Magyar Madártani és Természetvédelmi Egyesület Bükk helyi csoportja 2008. október 7-e és 12-e között az idén is megrendezte madártani táborát Eger közelében, Szőlőske-pusztán. A tábor célja: a Bükkalja madárvilágának kutatása keretében őszi faunisztikai adatok gyűjtése volt – különböző korú és elegyarányú lombdölgőkben, illetve ezek szegélycserjéseiben. Az adatgyűjtés terpei megfigyelés és madárbefogás (madárgyűjtés) – mint módszerek – egyidejű alkalmazásával történt. A tábor állandó

személyzete napi munkája mellett a program iránt érdeklődő vendégek kalauzolását is feladatának tekintette. A terpei megfigyelések és a befogások több érdekességgel is szolgáltak. Egyes fajok elhúzódó vonulását (pl. barátka poszáta), más fajoknak az időszakra nem jellemző „alulreprezentáltságát” (pl. énekes rigó, ökörszem) konstatáltuk. Az okok hátterében minden bizonyos időjárási tényezők állhatnak, melyek nagyban befolyásolják a hozzáférhető táplálék mennyiségét, a költési sikerességet vagy a vonulás lefolyását. A tábor idején 23 faj 243 egyedét jelöltük meg. A számos

visszafogott madár mellett hálóba került egy Lengyelországban gyűrt vörösbegy is. Sort kerítettünk a két évvel ezelőtt kihelyezett mesterséges fészkek ellenőrzésére is. Meglepetésünkre a kontrollált tizenöt odúból tizenkettőben pelék voltak: öt odúban egy-egy nagypele (*Glis glis*), hét odúban összesen kilenc mogyorós pele (*Muscardinus avellanarius*) vert tanyát. Köszönjük az Egererdő Zrt. Egri erdszétének, személy szerint Garamszegi István erdszétézetnek a tábor lebonyolításához nyújtott segítségét.

Fitala Csaba
BNPI – örkerület-vezető

Szlovéniában jártunk – Tanulmányúton a Triglav Nemzeti Parkban

Folytatás az 1. oldalról

Október 2-án délután öt óra körül borús, esős időben érkezünk a Triglav Nemzeti Park Látogatóközpontjába, Bledbe. Itt régi ismerősökhöz botlunk: az osztrák Kalkalpen Nemzeti Park munkatársai szintén tanulmányúton – a több országra kiterjedő Alpine Network program keretében – tartózkodtak Szlovéniában. A Triglav Nemzeti Park Látogatóközpontja két éve nyílt meg. Itt a nemzeti park gazdag természeti értékeit bemutató állandó kiállítás, vetítőterem, előadóterem, nemzeti parki információs ügyelet és kiadványbolt várja a látogatókat. Az Alpine Network Projekt vándorkiállítás az ember és a természet kapcsolatában felborult egyensúlyt mutatja be,

valamint megismertet azokkal a gazdálkodási, természetvédelmi és környezetvédelmi eszközökkel, amelyek alkalmazása javíthatja a helyzetet. Szemléletes volt az a virtuális terepmodell, amelyet nagy méretben kivetítve egy joystick-kel vezérelt repülési pálya szemszögéből lehetett „bejárni”. A kiállítás megtekintése után a Bohinji-tó melletti Stara Fužinába utaztunk, ahol elfoglaltuk szállásunkat.

Az első nap elutazunk Posztójnába megnézni Szlovénia legnagyobb (20 km hosszú) cseppkőbarlangját. A „turistaipar” kívánalmainak megfelelően kiépített barlang egy részét kisvasúton jártuk be. A lenyűgöző méretek, a csodálatos formák, a cseppkövek színárnyalatainak kápráza-

ta mindenkit ámulatba ejtett. A kijáratnál vakító napsütés és saját fényképünk várt minket, melyet képeslap formátumban meg lehetett vásárolni.

Társaságunk egy másik csoportja az UNESCO Világörökség részévé választott Skocjan-barlangot látogatta meg. A barlangot a Reka folyó alakítja, amely 1400 méter hosszan halad a barlangban. A folyócska egyes helyeken 150 m mély kanyont vájt magának. A túra során egy 70 méter magasan átívelő keskeny hídon lehet áthaladni a föld alatti szurdok egyik oldaláról a másikra. Itt található Európa legnagyobb barlangi terme, amelynek boltozata 90 méter magas.

A második nap reggelre a Bohinji-tó környékéről elvitte a szél a felhőket, s láthattuk, hogy körben a hegycsúcsokat beleperte a hó, miközben a Savica völgyében a fák lombjai még őszi színekben pompáztak. Helyi ranger kollégák – köztük Boštjan Podgornik – vezetésével elindultunk a Voje-völgybe. Túravezetőinktől sok-sok értékes ismeret-hoz jutottunk mind a nemzeti park védett értékeiről, mind az erdőgazdálkodásról, mind pedig a természetvédelmi örök (rangerek) munkájáról. Megtudhattuk, hogy munkájuk jelentős részét a szakvezetések és a turizmus ellenőrzése teszi ki és felkészültek a hegyi elsősegély-adási és mentési helyzetekre is.

A voje-völgyi vízesés megtekintése után az 1680 méter magasan lévő Vogel síkzponthoz felvonóval jutottunk fel.

Néhányan a Vogel–Rodica gerincére is felkapaszkodtak. Az 1880 m magas Šija nevű csúcstről káprázatos panoráma tárult az ötfős különítmény szeme elé. Észak felé a Bohini-tó glaciális teknővölgyét láthatták, s a Triglav jellegzetes tömbje is előbukkant a felhők közül. Háttérben a Karavankákat is lehetett látni. Dél felé pedig az Adriai-tenger (Trieszti-öböl) zárta le a látóhatárt.

A vasárnapi reggelit követő gyors pakolás után búcsút intettünk szállásadóinknak, s pár perc múlva már a Bledi-tó partján, gyönyörű napsütésben álltunk meg fotózni. Utolsó állomásunk a Bled közelében lévő Vintgar-szurdok volt, ahol a Radovna folyó 1600 m hosszú és több mint száz méter mélyen bevészt kanyonjának bejárásával értük el a Sum-vízesést.

Baczur János
osztályvezető –
közösségszolgálati osztály, BNPI

2

Fotó: Baráz Csaba

3

Fotó: Baráz Csaba

1

Fotó: Baráz Csaba

A Bohinji-gerinc Šija nevű csúcsáról kitérően tanulmányozható a hegység keleti részének sajátos kétarcú karaktere, a karszt- és kárfarmak együttese. A zömében mészkőből felépülő, különböző magasságú fennsíkakat harmadkori eredetű karsztjelenségek – víznyelők, töbrök, uvalák –, a kétezer méternél magasabb részeket pedig jégmarta sziklacsúcsok, „kártornyok” és „kármedencék” sokasága tarkítja. Lentebb pedig a hajdani gleccserek által kialakított U-keresztmetszetű teknővölgyek láthatók, végmorénák mögött felduzzadt tavakkal (ilyen a Bohinji-tó is – lásd: 2. kép).

B. Cs.

9

Fotó: Ács József Róbert

A Fertő vidékétől a Thaya völgyéig

Az Aggteleki Nemzeti Park Igazgatóság Ökoturisztikai és Környezeti Nevelési Osztályának 6 munkatársa 2008. november 10-től 14-ig tanulmányúton vett részt. Célunk az volt, hogy megismerjük más nemzeti parkok ökoturisztikai és oktatási tevékenységét, tapasztalatokat, ötleteket gyűjtünk munkánkhoz. Utunk során négy nemzeti parkot kerestünk fel, hazánkban egyet és Ausztriában hármat.

Először a Fertő–Hanság Nemzeti Parkot kerestük fel, ahol Goda István kollégánk bemutatta nekünk a Fertőszéplakon két éve felújít-

tott Csapody István Látogatóközpont és Erdei Iskola épületét, melyben 42 fős szálláshely, étkező, 2 előadóterem és kiállítás biztosítja a színvonalas oktatási tevékenységet. A Fertő partján állva szemtanúi lehetünk a ludak őszi vonulásának, valamint a Fertő-főcsatorna mellett megnézhetjük a Fertő–Hanság Nemzeti Park magyar szürke szarvasmarha állományának tenyészbikatelepét is.

Tanulmányutunk második napján a Fertő Ausztriában lévő részét védeni hivatott Neusiedlersee–Seewinkel Nemzeti Parkot látogattuk

meg. Vezetőnk Alois Lang, a nemzeti park közönségkapcsolatokért felelős munkatársa volt. Az Illmitz mellett található látogatóközpont megtekintésén túl rálátást kaptunk a térség ökoturizmusának menedzsmentjére is. Nagyon hasznos információkat és gyakorlatban megvalósítható ötleteket kaptunk azzal kapcsolatban, hogy a nemzeti park térségében élő helyi lakosokat és turisztikai szolgáltatást biztosító vállalkozókat hogyan lehet a természeti értékek védelmét szem előtt tartva ökoturisztikai programokba bevonni, a hatékony együttműködés és a térség fejlődése érdekében.

Utunk következő állomása az Ausztria és Csehország határán 2000-ben létrehozott Thayatal Nemzeti Park volt. Ausztria legkisebb nemzeti parkjának (összterülete alig haladja meg az 1000 ha-t) munkatársa, Christian Übl bemutatta a Hardegg mellett lévő látogatóközpontot, ahonnan több, a Thaya folyót

követő túraút indul. Kis csapatunk a Thayaweg 1 nevű túraút nyomvonalát járta be. A hűvös nap után Obernallban tapasztalhattuk helyi szállásadónk vendégszeretét, valamint a 600 éves, homokba vájt Pöcher pincében egy borkóstolás révén megízlelhattuk a Retz-környéki borokat.

A harmadik osztrák nemzeti park, ahova ellátogattunk, a Donau-Auen Nemzeti Park volt, mely a Duna Bécsből Pozsonyig tartó szakaszának, illetve a folyó közelében lévő területeknek a védelméért hoztak létre. Vezetőnk, Manfred Rosenberger körbékísért minket az orth-i kastélyban, ahol a nemzeti park igazgatósága és egyik látogatóközpontja található. A látogatóközpontban interaktív vezetett séta keretében ismerkedhetünk meg az érdeklődők a Donau–Auen Nemzeti Park létrehozásának történetével, mely egybefonódik az 1980-as évek politikai változásaival is. A nemzeti park élővilágát a kastély kertjében kialakított bemutató-ösvény bejárása révén lehet tanulmányozni. Megtekintettük az Eckartsau-ban lévő volt

Habsburg vadászkastély majsorsági épületeiben kialakított erdei iskola bázishelyet is. Sok egyszerű, de mégis praktikus ötletet gyűjtöttünk, melyeket a jövőben szeretnénk hasznosítani az Aggteleki Nemzeti Park Kúria Oktatóközpontjában, valamint a Szalamandra Erdei Iskolai Bázishelyen.

Virókné Fodor Bernadett
turisztikai munkatárs, ANPI

1. kép: Kilátás a Šija csúcsról
2. kép: A mélyben a Bohinji-tó
3. kép: A Bohinji-gerincen
4. kép: Csoportkép a Bledi-tó partján
5. kép: Fehér samár a Neusiedlersee-Seewinkel Nemzeti Parkban
6. kép: Csapatunk a Thayaweg-1 túraútvonalon

5

Fotó: Újvárosy Antal

6

Fotó: Újvárosy Antal

1. kép: A Csörsz-árok Tarnabod fölötti szakasza a II. katonai felmérés (1819-1869) térképlapján
2. kép: Az alföldi hosszanti sánc-árkok térképvázlata
3. kép: A csörsz-árok Kál és Dormánd környéki szakasza az I. katonai felmérés (1769-1773) térképlapjain
4. kép: A Csörsz-árok Kál és Dormánd közti szakasza a II. katonai felmérésen

Az Alföldet északról és keletről határoló (azaz az Északi-középhegység déli peremével párhuzamosan futó, illetve az Erdély felől érkező folyókat keresztben metsző), kettős – néhol hármas – vonalvezetésű Csörsz-árokrendszer építését a néphagyomány a mitikus Csörsz király nevéhez köti. A régebbi korok kutatói a középkori nyugati forrásokban emlegetett avar védműnek (az ún. *hringnek*) vélték, míg mások koraközépkori magyar határvédelmi építménynek gondolták. A legtöbb bizonyíték azonban a késő római eredet mellett sorakozik. A szaktudományos kutatások (Alföldi András, Garam Éva, Mócsy András, Mráv Zsolt, Patay Pál, Soproni Sándor) alapján az alföldi hosszanti sánc-árkokat a szarmaták építményének tartják, a földmunkák készítésének idejét pedig a III–IV. sz. fordulójára vagy a IV. sz. elejére helyezik.

Hosszanti sánc-árkok az Alföldön: a Csörsz-árok és a Kis-árok

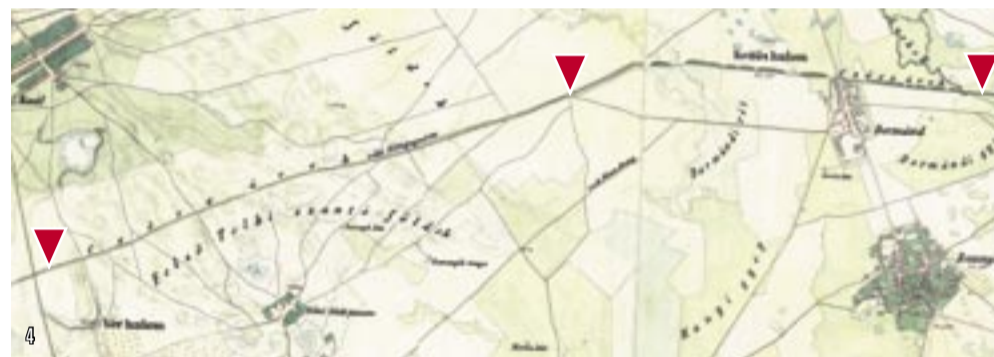
Az avar *hring* illetve római/szarmata *limes* vélekedés ütköztetése azonban egyáltalán nem tekinthető lezártnak, sőt az a kérdés sem tisztázódott még megnyugtatóan, hogy valóban védelmi vonalak-e ezek vagy – mint ahogy a vízszabályozás-történeti munkák szerzői vélik – szabályozócsatornák is, melyek az általuk határolt terület vízháztartásában is szerepet játszottak. E felismerés nyomán alkotta meg Fekete Zsigmond (1882) „*vízfelvezetési hipotézisét*”, melyet éles támadások értek. Ezt az elméletet támogatja Végh Kálmán Mátyás (1901) ároktői plébános megfigyelése is – aki egyébként közlekedési vonalaknak, országutaknak tartotta a Csörsz-árkok töltéseit. Úgy tűnik tehát, hogy egy több funkcióval, több néppel által használt (épített, felújított), szakaszosan kiépített földműről van szó e hosszanti sánc-árkok esetében. Bartalos Gyula – történész, régész, tudós pap (1839–1923) végkövetkeztetése, hogy a különböző ősnépek által készített sánc-árkokat az avarok építették volna egységes rendszerre ugyan nem nyert bizonyítást, de hogy az avarok is használták, az igen.

Bartalos Gyula több írásában és az 1910-ben megjelent könyvében a Duna-

Tisza közén lévő árokrendszer hármaskörzetéről értekezik. Az alföldi hosszanti sáncárkok hosszabb-rövidebb szakaszai még néhány helyen a terepen is jól láthatóak. A Csörsz-árok Kál és Erdőtelek határára Dormándig jó állapotban maradt meg, itt egy hosszú szakaszon végig követhető. Ettől nyugatra, Tarnaszentmihálytól délre a Tarna medre rajzolja meg az árok futását. A Kis-árok Tarnaszentmihálytól dél-

re a szántás ellenére még éppen kivehető, Pélytől északra a Ludas- és a Hosszú-fertő közötti szikesen szintén fellelhető (itt főleg a növényzet rajzolja ki), a megyehatáron túl, Jászivány (a hajdani Hevesivány) határában a Templom-dűlő gyep területén pedig szépen kirajzolódik (az árok talpa és az 5–6 méter széles sáncvető között 1 méteres szintkülönbség van).

B. Cs.

Erdőssztyepp növényzet a szarmata sáncon

5. Fotó: Schmotzer András

A Csörsz-árok botanikai értéke országosan is kiemelkedő jelentőségű, mivel számos középhegységi erdőssztyepp tölgyesekben termő fajnak biztosítanak termőhelyet, amelyek egyébként a pusztai nyílt részen nem fordulnak elő. Kiemelt jelentőségűek a sáncon fennmaradt molyhos tölgy facsoportok, melyek alatt szép erdőssztyepp növényzet díszlik, olyan fajokkal mint a tarka nőszirm, az olasz harangvirág, a szarvaskocsord, a szurokszegfű és a bablevelű varjúháj. Megtalálhatók itt a Bükkalja és a Mátraalja értékes cserjefajai is: pl. a csepleszmegegy, a parlagi rózsza és a zöldellő zanót.

A Csörsz-árkon, mint a hegylábperemek és „kiragadott” darabján fennmaradt növényzeti ritkaságok hosszú évszázadokon keresztül zavartalanul tenyésztek, függetlenül attól, hogy mely nép hasznosította, szántotta, legeltette a környező sík területet – mivel hadászati jelentőségét elvesztve e hosszanti sánc-árok évszázadokon át birtok- és településhatárként szolgált.

A Csörsz-árok növényzete igen heterogén: megtalálhatjuk itt a „szentély jellegű”, erdőssztyepp-fajokban gazdag löszpusztaréteket, a pusztai cserjéseket, az akác illetve egyéb származékdűk ligeteit, vagy a homokterületek parlagjait is. A növényzet legértékesebb foltjait a tatárjuharos lösztölgyes maradványfajainak tömeges előfordulása jellemzi, melyek egy része a Hevesi-sík területén unikális jelentőségűnek számít. A sánchoz tartozó árok alján termétszerű, nem

szikesedő, üde élőhelyek (elsősorban bókóoló sásos magassárrétek, pántlikafüves és ecsetpázsitos mocsárrétek, bokorfűzes fragmentumok) alakulhattak ki, olyan fajokat megőrizve, mint a réti iszalag és az e tájon ritka őszi kikerics.

A sánc-árok keskeny kiterjedése, fragmentáltsága számos veszélyforrásnak van kitéve: ezek egy része a szomszédos szántóföldi táblák felől jelentkezik (pl. a szegélyek esetleges beszántása, jelentős vegyszerbemosódás), más része spontán folyamatnak tekinthető (pl. a gyepterületek cserjeszedése, erdőszülése).

Sajnos az erdőszülésben a honos cserjék mellett (pl. kökény, galagonya, vadrózsa) a természetvédelmi szempontból káros akác a legjelentősebb, s az utóbbi évtizedben, kisebb foltokban a gyalogakác térhódítása is megkezdődött.

Az égetések (spontán tüzek) is gyakran sújtják a területet, melyek jelentősen károsítják a tölgyeket

és a gerinctelen faunát (pl. a lepkeket). A tüzeknek ugyanakkor a felhalmozódott fűavart eltávolítása miatt kedvező hatása is van.

A Bükk Nemzeti Park Igazgatóság 2008-ban 6 értékes növényzetű mintaterületen végzett részletes felmérést, melyek közül – a gyepterületeken – az első kaszálásokat októberben elvégeztük. Igyekeztünk olyan mintaterületeket kijelölni, ahol a természetes vegetációt különböző lágyszárúk (pl. siskanádtyippan, közönséges nád), fás szárú cserjefajok (pl. kökény, vadrózsa), illetve inváziós fa- és cserjefajok (pl. akác, gyalogakác) előretörése veszélyeztet.

A felmérés során elkészítettük az adott sánc-árok szakasz vegetációs profilját, felmértük a cserjesedés-fásodás mértékét, értékeltük a legfontosabb degradációs tényezőket és felvettük az egyes védett növényfajok pontmintázatát. A felméréseket követően javasla-

tot tettünk az egyes reprezentatív mintaterületek kezelésére is (pl. kaszálás, teljes cserjeirtás, özön-növény eltávolítása stb.), melyek a nagyobb léptékű jövőbeli kezelések alapját jelenthetik.

A Csörsz-árok védett szakaszain az aktív védelmi munkák – kiegészülve a természetvédelmi kezelésekkel – hosszabb távon biztosíthatják az élő természeti értékek fennmaradását, ahogy azt pár évtizede Zólyomi Bálint is remélte: „*olyan értékekről van szó, amelyek soha többé nem pótolhatók. Nélkülük sivatagbá válna az alföldi táj... Tudom, hogy nem könnyű feladat a kisebb értékek védelmének gyakorlati megvalósítása, de ha megvan a kellő társadalmi bázis, akkor a termelés számára kis kiterjedésűk miatt teljesen jelentéktelen foltok gondos és maradandó megóvása biztosítható.*”

Schmotzer András kutatási referens, BNPI

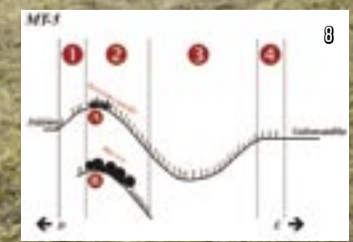
5. kép: A Csörsz-árok természetes szakaszánál jól megfigyelhető az árok aszimmetriája
6. kép: A legértékesebb erdőssztyepp-faj. A Hevesi-síkon csak itt fordul elő a sárga nőszirm
7. kép: A 2008-ban megkezdett kezelések részben az elkórosodott gyep helyreállítását szolgálják
8. kép: A mintaterületek növényzeti profiljának elkészítésével a kezelések tervezhetőbbé váltak (Rajz: Schmotzer András)

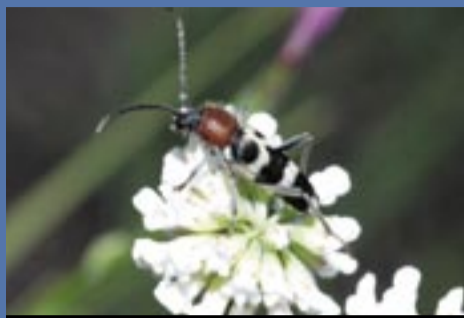

6. Fotó: Schmotzer András

7. Fotó: Schmotzer András

Magyar darázscincér (Fotó: Harmos Krisztián)

A somoskői vár, háttérben a Medves fennsíkja (Fotó: Baráz Csaba)

Réti kereszt (Fotó: Judik Béla)

Díszes tarkalepke (Fotó: Harmos Krisztián)

1. Előzmények

A Karancs–Medves Tájvédelmi Körzetet a környezetvédelmi miniszter 1989-ben nyilvánította országos jelentőségű védett természeti területté. A 6619 hektáros védett terület Nógrád megyében; Bárna, Karancsalja, Karancsberény, Karancslapujtő, Kazár, Mátraszele, Salgótarján és Somoskőújfalu közigazgatási határában található.

A védetté nyilvánításkor beolvadt területébe a Salgóvár, a Szilvás-kő, a Kercseg-völgy, a Földház-tető, a Gortva-völgy, a Bárna-patak és a Zagyva forrásvidéke természetvédelmi területek sora. Ezek 1989-ben 1280 ha-t képviseltek.

A tájvédelmi körzet területéből 447,3 hektár fokozottan védett természeti terület, illetve 2004 óta a Natura 2000-es hálózat elemeiként részét képezik a Karancs, a Salgó és a Gortva-völgy elnevezésű kiemelt jelentőségű különleges természetmegőrzési területek, melyek együttes kiterjedése mintegy 799 hektár.

A környezetvédelmi és vízügyi miniszter 9/2008. számú utasítása alapján elkészült a tájvédelmi körzet természetvédelmi kezelési terve, melynek elfogadása jelenleg a közigazgatási egyeztetés szakaszában van. Ezen folyamatnak része az érintettek széles körű tájékoztatása.

2. Összefoglaló adatok

Legnagyobb területi arányban (77%) erdők találhatóak a területen; a gyepterületek közel 13%-os, a szántó több mint 5%-os, és a kivett területek kevesebb, mint 5%-os területi arányt képviselnek. A kert és gyümölcsös területe nem számottevő.

A tájvédelmi körzet 85%-a állami, 12%-a magán, 2%-a önkormányzati és 1%-a egyéb szervezeti tulajdonban van.

A természetvédelmi kezelés szempontjából fontos, hogy 1504 ha-on a Bükk Nemzeti Park Igazgatóság egyben vagyonkezelője is a területnek.

3. A terület rendeltetése, hosszú távú természetvédelmi célkitűzések

- A Karancsra és a Medves-vidékre jellemző, a táj jellegét meghatározó, a miocén, illetve pliocén kori andezit- és bazaltvulkánosság során keletkezett földtani képződmények, a vulkáni tevékenység nyomait őrző természetes felszínformák, a bányászati tevékenység eredményeként létrejött „másodlagos” barlangok, illetve felszínre került földtani és felszínalaktani természeti értékek megőrzése.
- A természetes források, vízfolyások, tavak, valamint az időszakos vízállások és vízfolyások természetes állapotának megőrzése, a hagyományos tájhasználat során létesült forrásfoglalások, a mesterséges tavak fenntartása.
- A területen található védett növény-, gomba- és állatfajok; életközösségek megőrzése, életfeltételeik zavartalanosságának és fennmaradásuknak a biztosítása, különös tekintettel a következő fajokra: kapcsos és lapos korpafű (*Lycopodium clavatum*, *L. complanatum*), májvirág (*Hepatica nobilis*), majomkosbor (*Orchis simia*), gyepi béka (*Rana temporaria*), uhu (*Bubo bubo*), uráli bagoly (*Strix uralensis*).
- A terület relikvtum fajainak és védett növény- és állatvilágának megőrzése.
- A települések bel- és külterületi jellegzetes táji értékeinek, valamint a történelmi múlt emlékeinek és a területen található kultúrtörténeti értékek megőrzése, fenntartása.
- A természeti értékek feltárását, megőrzését szolgáló kutatási tevékenységek feltételeinek biztosítása.
- A természetvédelmi szemlélet erősítését szolgáló oktatási, nevelési, bemutatói tevékenységek feltételeinek biztosítása, fejlesztése.

4. Természeti értékek

4.1. Földtani értékek

Már a védetté nyilvánításkor fontos szempont volt a terület különleges földtani értékeinek sora. Ezek közül említést érdemel a „glaukonitos homokkő” (Pétevársárai Homokkő Formáció), melynek jellegzetes keresztrétegzett felszíni előfordulásai találhatók a területen. A nógrádi szénmedence kialakulását megalapozó „szénteleges összlet” (Salgótarjáni Barnaköszén Formáció Kisterenyei Tagozata) többek között a Medves keleti peremén és Szilvás-kőn tanulmányozható. A „keletrógrádi andezitek” (Mátrai Vulkanikus Formációcsoport) országos hírű feltárásai a Bobonyéri és a Farkas-kői köfajtőben találhatóak. A „nógrád-gömöri bazaltok” (Salgóvári Bazalt Formáció) mind a rehabilitált bányákban (Eresztvény, Magyarbánya stb.), mind természetes előfordulásokban (pl. Nagy-Salgó) kiemelt természeti értéket képviselnek.

A földtani értékek sorában speciális helyet foglalnak el a szilvás-kői hasadékarlangok. Keletkezési körülményeik, méretük alapján egyedi értékei a védett területeknek.

4.2. Vegetáció és flóra

A hazai jogszabályok társulás szinten nem állapítanak meg védettségi kategóriákat, azonban a különböző vöröslisták, az Európai Unió Natura 2000 irányelv élőhelyi prioritásai alapján a tájvédelmi körzet vegetációtérképén számos kiemelten értékes társulástípust tüntettünk fel.

Az északi gyöngyveszűs cserjések (*Waldsteinia-Spiraeetum mediae*) fokozott védelemre, a törmelékeltő erdők (*Mercurialis-Tilietum*) és a középhegységi mérszékű bükkösök (*Luzulo menorosae-Fagetum sylvaticae*) a védelemre javasolt, míg a gyöngyperjés szilikátszilvagyepesek (*Asplenium septentrionale-Melicetum ciliateae*) és a középhegységi rekettyés-tölgyesek (*Genista pilosae-Quercetum petraeae*) a veszélyeztetett társulások sorába tartoznak.

Natura 2000-es területek jelölése szempontjából fontosak a szubmontán bükkösök, a pannon gyertyános-tölgyesek, a pannon molyhos tölgyesek és a pannon cseres-tölgyesek, melyeknek jelentős állományai találhatóak a területen.

Részben ezek az állományok jelentenek élőhelyet az itt előforduló több, mint 70 védett növényfajnak. Ebből igen gazdag a vadon élő orchideák csoportja, mely 16 fajjal képviselteti magát.

Növényföldrajzi különlegesség a majomkosbor (*Orchis simia*) előfordulása. Több ezres állományait találjuk a vízparti derécének (*Chamaenerion*

Majomkosbor (Fotó: Judik Béla)

dodonei), az ikrás fogasírnék (*Dentaria glandulosa*), a bársonyos kakukkszegfűnek (*Lychnis coronaria*), a réti szegfűnek (*Dianthus deltoides*) és a nyugati csilagvirágnak (*Scilla drunensis*).

A természetvédelmi szempontból jelentős nagygombák több, mint 110 fajjal képviseltetik magukat, melyből 4 természetvédelmi oltalom alatt áll.

4.3. Fauna

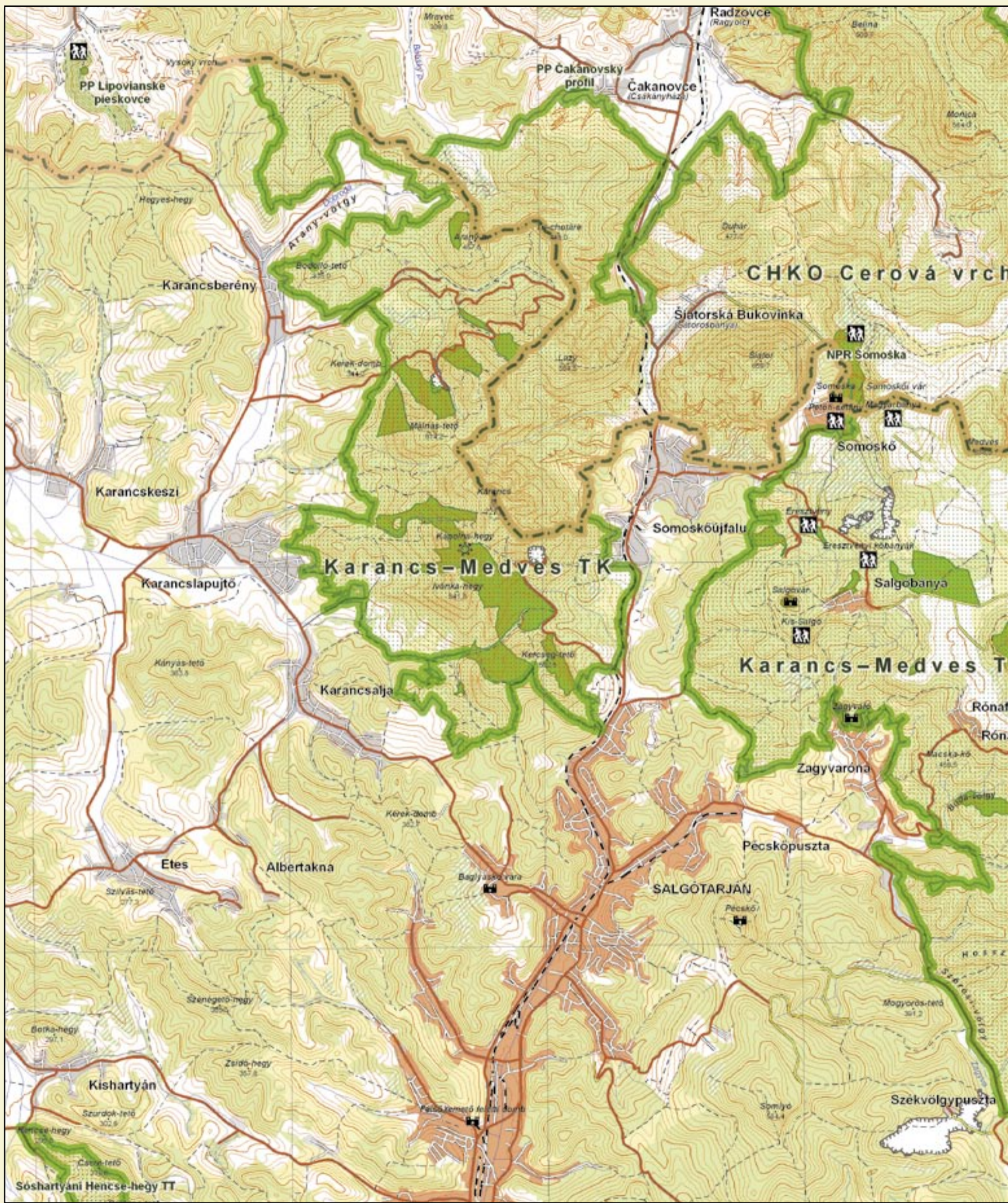
A terület állatvilágának feldolgozottsága korántsem teljes körű. Jelzi viszont a fajgazdagságot, hogy a kutatások eredményeként az eddig előkerült természetvédelmi szempontból jelentős gerinctelen állatfajok száma 89. Kiemelkedő közülük a piros szitakötő (*Leucorrhinia pectoralis*), a keleti rablópile (*Libelloides macaronius*), a nyolcpettyes virágbogár (*Gnorimus variabilis*), magyar darázscincér (*Chlorophorus hungaricus*) és a díszes tarkalepke (*Euphydryas maturna*).

A védett gerincesek közül 4 hal-, 13 kétélű-, 7 hüllő-, 162 madár- és 36 emlősfaj észlelése bizonyított. A területen fontos szaporodóhelyei vannak a gyepi békának (*Rana temporaria*). A természetközeli erdők legjellegzetesebb fajai közül a fehérrétű fakopáncs (*Dendrocopos leucotos*) országosan is fontos állományban található, valamint a denevérek gazdag fajszáma (19) kiemelésre érdemes.

A Karancs-Medves Tájvédelm

Készít: digitális térképalkotás, DTA-90, CL-C-02, és a Büki Nemzeti Park Igazgatóság, Sztovnicka M 1:50 000, Corine Nomenclature Térképrezisztencia, Szlovák Állam

Észak-magyarországi Körzet átnézetű térképe

Készítési alapadatok: SÖPFA, CHICÓ Ceratix utóvívás digitális adatbázis felhasználásával

5 km

JELMAGYARÁZAT

- tanösvény
- kiállótorny
- magassági érték
- középkori vár, várhely
- őskori erődített telep, sánc
- országhatár
- műút
- javított talajút
- belterületi utca
- földút
- védett terület
- CHA - védett élőhely
- NPP - nemzeti természeti emlék
- NPR - nemzeti természeti rezervátum
- PP - természeti emlék
- PR - természeti rezervátum
- fokozottan védett terület
- folyó
- vasútvágány
- patak
- osztona
- időszakos vízfolyás
- főszintvonal
- alapszintvonal
- felező szintvonal
- sziklakibívás
- kötőmelék
- vízmosás
- horhos
- város
- falu
- külterületi lakóobjektum
- tó
- bányászati objektum
- ipari létesítmény
- mezőgazdasági létesítmény
- erdő
- ligeterdő
- spontán cserjésedő-erdősülő terület
- gyep
- mocsár
- gyümölcsös
- szőlő

„A Kartancs–Medves és a Cseres-hegység Tájvédelmi Körzet. Nógrád és Gömör határán” c. könyv (Eger, 2007) térkép-mellékletének részlete

Zöld HORIZONT
MELLÉKLET

5. Kezelési előírások

A fogalom meghatározás szerint a tájvédelmi körzet az ország jellegzetes természeti tájképi adottságokban gazdag, nagyobb, általában összefüggő területe, tájrészlete, ahol az ember és a természet kölcsönhatása esztétikai, kulturális, természeti szempontból jól megkülönböztethető jelleget alakított ki és elsődleges rendeltetése a tájképi és természeti értékek megőrzése. Ennek a kölcsönhatásnak a kedvező irányú szabályozását szolgálja a tájvédelmi körzet 10 évre szóló kezelési terve. A kezelési terv kivonatos formában kerül ismertetésre.

5.1. Művelési ághoz nem köthető természetvédelmi kezelési módok, korlátozások és tilalmak

5.1.1. Élőhelyek kezelése, fenntartása

- Agresszíven terjedő és/vagy nem őshonos fajok visszaszorításával meg kell akadályozni az élőhelyek degradációját.
- Csak a nem őshonos, invazív fás szárú növények visszaszorítása érdekében végzett erdőgazdálkodási beavatkozás tervezhető és hajtható végre a középhegységi rekettyés tölgyesek (*Genisto pilosae-Quercetum petraeae*); a tömeléklejtő erdők (*Mercuriali-Tilietum*); a szurdokerdők (*Scolopendri-Fraxinetum*); a hársas-körises sziklaerdők (*Tilio-Fraxinetum excelsioris*) állományaiban.
- A gazdálkodói igényektől függően – az erdőtervezési irányelveknek megfelelően – csak szálalás hajtható végre a középhegységi mészkerülő bükkösök (*Luzulo nemorosae-Fagetum sylvaticae*);

Darázsölyv (Fotó: Harnos Krisztián)

mész és melegkedvelő tölgyesek (*Corno-Quercetum pubescentis*) és a molyhos tölgy bokorerdők (*Epipactis microphyllae-Quercetum pubescentis*) állományaiban. A tájidegen invazív fásszárú növények visszaszorítása érdekében végzett erdőgazdálkodási beavatkozásokat végre kell hajtani.

5.1.2. Fajok védelme

- A területen található védett fajokra vonatkozó fajmegőrzési tervekben foglaltak betartása kötelező. Új, a területre a fentiek szerint értelmezhető fajmegőrzési terv jóváhagyása esetén a fajmegőrzési tervben foglaltakat harminc napon belül adaptálni kell a területen.
- A kapcsos korpafű, lapos korpafű, májvirág, majomkbor előfordulási helyeinek 50 m sugarú környezetében mindennemű beavatkozás csak a Természetvédelmi Őrszolgálat felügyelete mellett végezhető.
- Az uhu és az uráli bagoly védelme érdekében odúk, tálcák kihelyezése, karbantartása és monitoringja.
- A gyepi béka szaporodóhelyein 50 m sugarú védőtávolságot kell kialakítani, a szennyező forrásokat fel kell számolni.

5.1.3. Táj- és kultúrtörténeti értékek

- A területen a tájképi értékeket csökkentő beépítés, tájidegen fajok telepítése nem megengedett. A tájsebek rendezése, tájba illesztése rekultivációs tervek alapján végezhető.

5.1.4. Látogatás

- A terület a fokozottan védett természeti területek kivételével szabadon látogatható.

5.2. Művelési ághoz, illetve földhasználati módhoz köthető természetvédelmi kezelési módok, korlátozások és tilalmak

5.2.1. Szántó művelési ágú területek kezelése

- A technológiák közül természetvédelmi szempontból kedvező módszerek alkalmazhatók (*Helyses Gazdálkodási Gyakorlat*), a kaszálógépeken vadriasztó berendezés használata kötelező.
- A táblaelválasztó mezsgyék, sövények, útpartok vegyszermentességéről az alkalmazott technológia során gondoskodni kell.
- A területen nem mezőgazdasági termelésből származó anyagot tárolni, kerítést létesíteni tilos.

5.2.2. Gyep (rét és legelő) művelési ágú területek kezelése

- Gyepgazdálkodás a gyepfűpushoz igazodó legeltetéssel, kaszálással, természetkímélő használattal történhet. A nem zsombékoló magasságréteken, a dombvidéki mocsárréteken, a hegyvidéki sovány gyepekben, a szőrűgyepekben, a stabili-

zálódott félszáraz irtásrétek, gyepek és száraz magaskórósok esetében, a domb- és hegyvidéki gyomos szárazgyepeken, a domb- és hegyvidéki üde gyepeken az Őrszolgálati ellenőrzések eszközeivel biztosítani kell a természetvédelmi törvény előírásainak, a *Helyses Gazdálkodási Gyakorlat*, valamint a Natura 2000-es gyepterületek fenntartása földhasználati szabályainak betartását.

- Pataktartó és lápi magaskórósokban, a sziklafüves lejtősztyeppréteken a kezelés a természetes szukcessziós folyamatok elősegítésére irányulhat az invazív fajok rendszeres visszaszorításával.
- Spontán cserjésedő-erdősödő területeken a használat a természetes szukcessziós folyamatok elősegítésére, az invazív fajok rendszeres visszaszorítására, illetve fás legelő kialakítására és fenntartására irányulhat a *Helyses Gazdálkodási Gyakorlat*, valamint a Natura 2000-es gyepterületek fenntartásának földhasználati szabályai betartásával.
- A gyepek juh, kecske, szarvasmarha, ló legeltetésével vagy kaszálással hasznosíthatók.
- Az állatsűrűség nem haladhatja meg az 1 állategység/ha értéket.
- Új legelőberendezések létesítése az igazgatósággal előzetesen egyeztetett módon történhet.
- A gyepterületeken szárzúzás, cserjeirtás a vegetációs időn kívül történhet.

5.2.3. Erdők kezelése

- Fokozottan védett természeti területen lévő, őshonos fajokból álló erdőállományokban csak olyan beavatkozások tervezhetők, amelyek az erdő

Oszlopos elválású bazalt (Fotó: Baráz Csaba)

természetességi állapotának javulását eredményezik. A beavatkozások célja – a folyamatos erdőborítottság fenntartása mellett – csak az adott termőhelyre jellemző fafajösszetétel, a változatos kor- és térszerkezet kialakítása lehet.

- Fokozottan védett természeti területen lévő, nem őshonos fafajokból álló erdőállományok esetében az erdőfelújítás csak a termőhelynek megfelelő őshonos fafajokkal, szerkezetátalakításként végezhető.
- Nevelővágások tervezése és végrehajtása során az elegyfa-fajok; a száradó, az odvas, a „böhöncösödő” faegyedek; az erdőszegélyek kíméletére és a természetközeli állományszerkezetű erdőkép kialakítására kell törekedni.
- Az erdőgazdálkodási tevékenység tervezése és végrehajtása során biztosítani kell, hogy az erdő-részletben becsült teljes fatérfogat legalább 5%-a álló és fekvő holtfa-ként legyen jelen a területen.
- A véghasználati tervezés során a biológiai vágásérettségi kor, az erdő-részletben visszahagyandó hagyásfák, hagyásfa-csoportok helyének és mennyiségének meghatározását a természetvédelmi hatóság bevonásával kell elvégezni.

Jelen kiadvány a Zöld Horizont 2008/3. számának melléklete

Felelős kiadó:
Duska József igazgató

Bükki Nemzeti Park Igazgatóság
ISSN 1788-2567

A szöveget írta és összeállította:
Judik Béla, Lantos István, Stoszek Krisztina

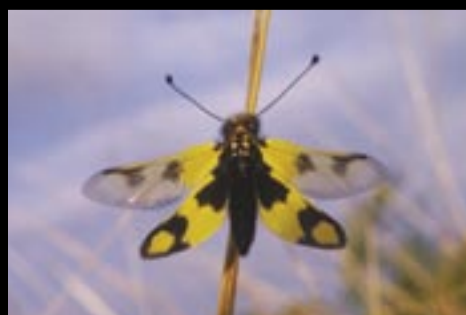
A Szilvás-kő bazaltoszlopai (Fotó: Baráz Csaba)

Óriás bocskorosgomba (Fotó: Szirácsik Katalin)

Nyolcpettyes virágbogár (Fotó: Szirácsik Katalin)

Rablópile (Fotó: Harnos Krisztián)

Nyugati csillagvirág (Fotó: Judik Béla)

A 2008. október 30-i vihar hatása a Bükk Nemzeti Park erdeire

A vihar október 30-án 15 óra 30 perc és 15 óra 45 perc között érte el a Bükk hegységet. A szél Bánkút környezetétől kiindulva ÉK-i irányban kb. 5,8 km hosszban 150–200 m-es sávban haladt, s mintegy 80–90 hektár területet érintett, ahol szakaszosan minden útjába eső fát kidöntött vagy kitért. A kár felmérés szerint az Egererdő Zrt. Szilvásváradai Erdészeténél mintegy 1000 m³, a Bükk Nemzeti Park Igazgatóság vagyonkezelésében lévő erdőben mintegy 50 m³, az Északerdő Zrt. Lillafüredi Erdészeti Igazgatósága által kezelt erdőben mintegy 5000 m³, az Északerdő Zrt. Keletbükki Erdészeti Igazgatósága által kezelt erdőben mintegy 18000 m³ fát döntött, vagy tört ki a szél (ez utóbbi több mint a Keletbükki Erdészeti Igazgatóság teljes évi fakitermelése). Bánkút és Látó-kő között védett, fokozottan védett területeket is érintett a vihar.

A szél erejére jellemző, hogy a fák jelentős részét nem a megsokkolt módon – a tányergyökérzetet a földből kifordítva – döntötte ki, hanem derékba törte őket. Elképzelhetjük, milyen erők szükségesek ahhoz, hogy több száz egészséges, esetenként 50–60 cm törzsátmérőjű bükkfa derékban eltörjön.

A kidőlt és kitért faanyag kitermelésének, elszállításának engedélyezéséhez a természetvédelmi hatóság részére adott szakvéleményünket arra a tényre alapoztuk, hogy a szél döntés

természetes esemény az erdők életében, a természetes szerkezetű mérsékelt övi lombdőlők, különösen a bükkösök természetes erdődinamikájának egyik lényeges mozgatórugója. Klasszikus erdőrezervátumokban, őserdőkben semmilyen beavatkozásra nem volna szükség, azonban a Bükk Nemzeti Parkban viszont számottevő erdőgazdálkodási, sport- és turisztikai tevékenység folyik, amire – és az erdőtörvény vonatkozó előírásaira – tekintettel kell lennünk. Ennek megfelelően négy csoportra osztottuk a vihar kár sújtotta erdőket:

1. Védett területen, a sport, turisztikai rendeltetésű erdőben (ez jellemzően a bánkúti sípálya környezetét jelenti) minden kidőlt, kitért fát, facsonkot összegyűjt az erdőgazdálkodó, az akadálymentes terep biztosítása érdekében.

2. A többi védett területen, az erdőgazdálkodás alá vont erdőben a kidőlt, kitért fák és a facsonkok egy részének (mintegy 10%-ának) a visszahagyását kezdeményeztük. Erdeinkben ugyanis, a több évszázados erdőgazdálkodási

tevékenység következtében napjainkban alig akad holtfa (álló, illetve fekvő, száraz, korhadó fa), ami mérsékelt övi lombdőlőkben – természetes viszonyok között – az összes faanyag 30%-át is elérheti. Azon túl, hogy a holtfa számos védett, fokozottan védett élőlény kizárólagos lakhelyéül és táplálékul szolgál, bonyolult ökológiai

láncolatok révén az erdő általános egészségi állapotát is befolyásolja, az erdő „immunrendszerének” lényeges eleme. Ezért szükséges – különösen – védett területen a holtfa arányának növelése.

3. Fokozottan védett, de erdőgazdálkodás alá vont erdőben több, mintegy 15%-nyi kidőlt fa, facsonk visszahagyását kezdeményeztük.

4. Két olyan erdőrezervletet is érintett a szél döntés, melyek faanyagtermelést nem szolgáló üzemmódban, teljes gazdasági korlátozás alatt állnak. Ezekben az erdőrezervletekben (melyek 0,5 hektár összefüggő terület nagyság alatt vannak) szeretnénk a mesterséges beavatkozást kizárni, s az erdők regenerálódását kizárólag a természetes folyamatokra kívánjuk bízni.

Szabó Szilárd
osztályvezető
erdészeti osztály, BNPI

Légifotó: A természeti jelenség eltéríthetetlenül, domborzattól függetlenül, szinte teljesen egyenes irányban haladt északkelet felé (készítette: Barta Zsolt)

1. kép: Ahol „kő kövön” nem maradt... A fák egy irányba dőltek, egymással párhuzamosan fekszenek

2. kép: A véletlennek köszönhetően nem volt áldozata az ítéletidőnek

Tornádó a Bükkben

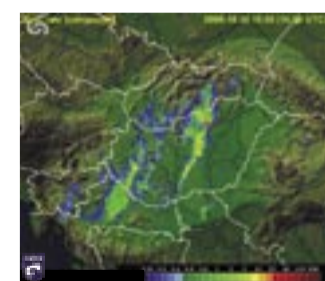
2008. október 30-án több szupercella is kialakult a hazánk fölötti légtérben (lásd: radarkép), melyek közül az egyikben a zivatarok, a jégesők és a 90 km/h körüli vagy

azt meghaladó szélviharok mellett feltehetően tornádó is létrejött. A Budapesttől keletre kifejlődött ciklikus szupercella északkelet felé haladva Aggtelek térségében

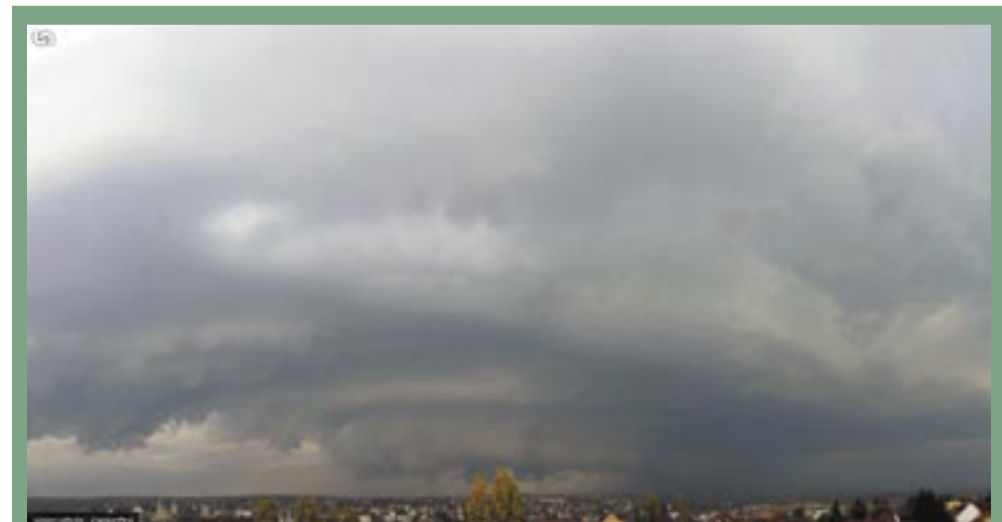
hagyta el az országot, ahol el is halt. Az útja során a Bükkben jelentős viharok okozott. Molnár „Storman” Ákos és Polyánszky „Meteorman” Zoltán „Szupercella 2008. október 30-án” című írásában, mely a www.szupercella.hu-n olvasható, a szinoptikus és mezoszínoptikus helyzet áttekintését és a szupercellás konvekció részletes elemzését nyújtja: „Az okklúziós folyamatra jellemző volt az RFD (rear flank downdraft – hátdoldali leáramlás) növekvő csapadékzónájának megnyúlása, ill. ív alakban előrenyomulása, azaz kis skálájú bow echo képződése... A reflektívítási radarképeken szemmel láthatóan a legtöbb cella elkenődött... veszélyes időjárási jelenséget nem tudott okozni. Az említett területen azonban minden feltétel (talajközeli konvergencia, háttéremelés, megfelelő labilitás és nagy szélnyírás) adott volt, hogy tartós örvényes feláramlás jöjjön létre.”

A szerzők szerint a következő érvek szólnak amellett, hogy a Bánkút–Harica térségében keletkezett szélváltást tornádó okozta:

- a térség felett a nap legerősebb szupercellája haladt át;
- a 0–1 km-es szélnyírás kimagasló értékei (10–17,5 m/s) rendkívül kedvezőek voltak a tornádóképződéshez;
- a reflektívítási radarképek alapján úgy tűnik, hogy Bánkút környékén a szupercella éppen a tornádóképződéshez leginkább optimális, érett stádiumában söpört végig;
- a károk feltűnően vonalas, jól körülhatárolható, folytatódó jellege;
- a fakidőlések kaotikus, illetve konvergens módon történtek (ellentétben a downburst-höz kapcsolódó pusztítással, amikor divergens mintázat rajzolódik ki).

B. Cs.

Az ominózus nap legerősebb szupercellája Eger fölött, még mielőtt a Bükkben viharok okozott volna. Jól látszik az RFD peremfelhőzete (balra) és a HP-szupercellákra jellemző markáns beáramlási fark (jobbra) (Fotó: Zivatar Peti – szupercella.hu)

3. kép: A Látó-kő vihar előtt

4. kép: A Látó-kő vihar után. A sziklatömb „megdobta” a légáramlást, ezért alatta még nagyobb lett a pusztítás

5. kép: Az idős állományban élesen kirajzolódik a vihar útja

A tájhasználat változásai Jósvafő határában

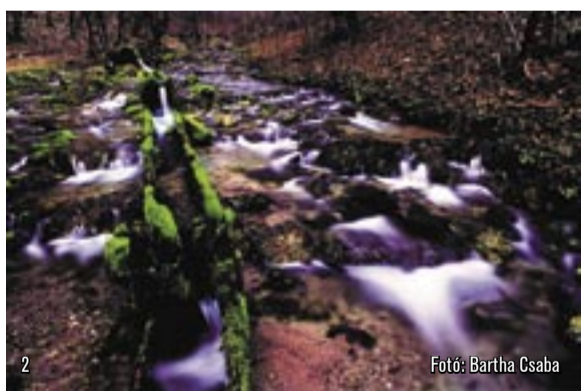
Fotó: Baráz Csaba

1. kép: A térképsorozat négyzetének középtáján ábrázolt Jósvafő fölötti többsoros fennsík (Szelce-völgy, Kuriszlán, Ducsmány) látképe a nagyoldali Oltár-kőről. Háttérben a Jósvalley fölötti Galyaság látható

2. kép: A Lófej-völgy

Amikor egy magaslatról letekintünk egy tájra, először a szépsége tölt el bennünket. Ha tovább nézzük, akkor egyszer csak elkezd mesélni ez a táj. Igazi időutazást azonban akkor tehetünk, ha a területről előkerülnek a hajdan készült térképek és légifelvételek. A formák, mintázatok és színek sokat elárulnak a múlttól, lassanként több emberöltő története bontakozik ki előttünk.

Az Aggteleki-karsztra jellemző kép a természet és az ember évezredes együttélésének eredményeképpen jött létre. A karsztvidék érintetlen, ember nem járta tájképét összefüggő erdőségek határozták meg. Fátlan élőhelyek csak elszórtan, egészen kis kiterjedésben lehettek a meredek sziklás letöréseken és az állandóan vízborította részeken. Régészeti leletek alapján tudjuk, hogy a terület a neolitikum idején (Kr. e. 4000 körül) már lakott volt. Az újkőkori ember életvitelének ismeretében és a Baradla-barlangban talált régészeti leletek (növényi magvak) alapján feltételezzük, hogy ebben a korban már kisebb, növénytermesztési

Fotó: Bartha Csaba

céllal végzett erdőirtások történtek, amelyek a bronzkor (Kr. e. 2500–800) idején egyre nagyobb területet érintettek. A népvándorlások időszakában a térség elnéptelenedett, de a középkor századaiban a népesség létszámának emelkedésével a művelés alá fogott területek fokozatosan növekedtek. Valószínűleg Jósvafő környékén a XIV. századra már kialakult az a tájstruktúra, amely utána évszázadokig tartotta magát: vagyis a községhatár kb. 70%-a erdővel borított, a többi pedig valamilyen művelés alá fogott fátlan terület.

Számos írásos emlék bizonyítja például a rétgazdálkodás jelentőségét a környéken, a XVI. században a rétért és a kaszálókért valóságos verseny alakult ki; sok pert folytattak le erőszakos rétfoglalás, elkaszálás és szénalopás miatt. A víz nem járta, vastagabb talajréteggel borított sík területeken alakították ki a szántóföldeket, míg a délies kitettségű domboldalakon szőlőültetvények és kaszált aljú gyümölcsösök sorakoztak a határban. A karszterületre borított sík területeken alakították ki a szántóföldeket, míg a délies kitettségű domboldalakon szőlőültetvények és kaszált aljú gyümölcsösök sorakoztak a határban. A karszterületre jellemző domborzati tagoltság és a talajtani feltételeknek köszönhetően a különböző művelési módok színes mozaikja borította a település környékét, amelybe sokszor szigetszerűen ékelődött egy-egy adottságainak köszönhetően művelhetetlen természetes folt.

Rendkívül fontos azonban, hogy a térképek, feljegyzések és légifelvétel-sorozatok által kialakított alapot a területen élő emberek és az ide látogató kutatók visszaemlékezéseivel töltjük ki. A terület élővilágának szakértője, Varga Zoltán professzor úr így ír tapasztalatairól:

„Jövőre lesz ötven éve, hogy rendszeresen járom ezt a vidéket. Sok változásnak voltam

szemtanúja ezalatt a fél évszázad alatt. Épp az első évet végeztem az egyetemem, amikor jó sorsom idevetett. Július első két hetében földrajzi terepgyakorlaton voltunk Jósvafőn. Morfológiai térképezés volt a műsorom, felszínen, barlangvezetéssel. A Vörös-tó területét térképeztük, ahol akkoriban az egyik jósvafői csorda legelt. Akkoriban a nyílt vízű tó az állatok itatására is alkalmas volt, környéken festői látványt nyújtottak a kopár Medve-sziklák bizarr körvonala. A másik csordát a Lófej-völgyön hajtották fel, egészen a forrásig, ahol az állatokat a mára szinte teljesen elkorhadt favályúkból itatták. (2. kép) Voltak legelők a völgy oldalain is, ahol szinte nyüzsgött az ürge, terített aszalt kínálva a Lófej-tetőn fészkelő idős parlagonyos-párnák és utódainak. Ekkoriban a Lófej-patak még végigfolyt a völgyön, és a Töhonyaszurdokban már két forrás, a Lófej- és a Kis-Töhonya-forrás vize egyesülve csordogált, esős időszakokban szinte teljesen kitérítve a szurdok alját.”

A tájkép alakulásában és a tájhasználati formák jelentőségének változásában csak az

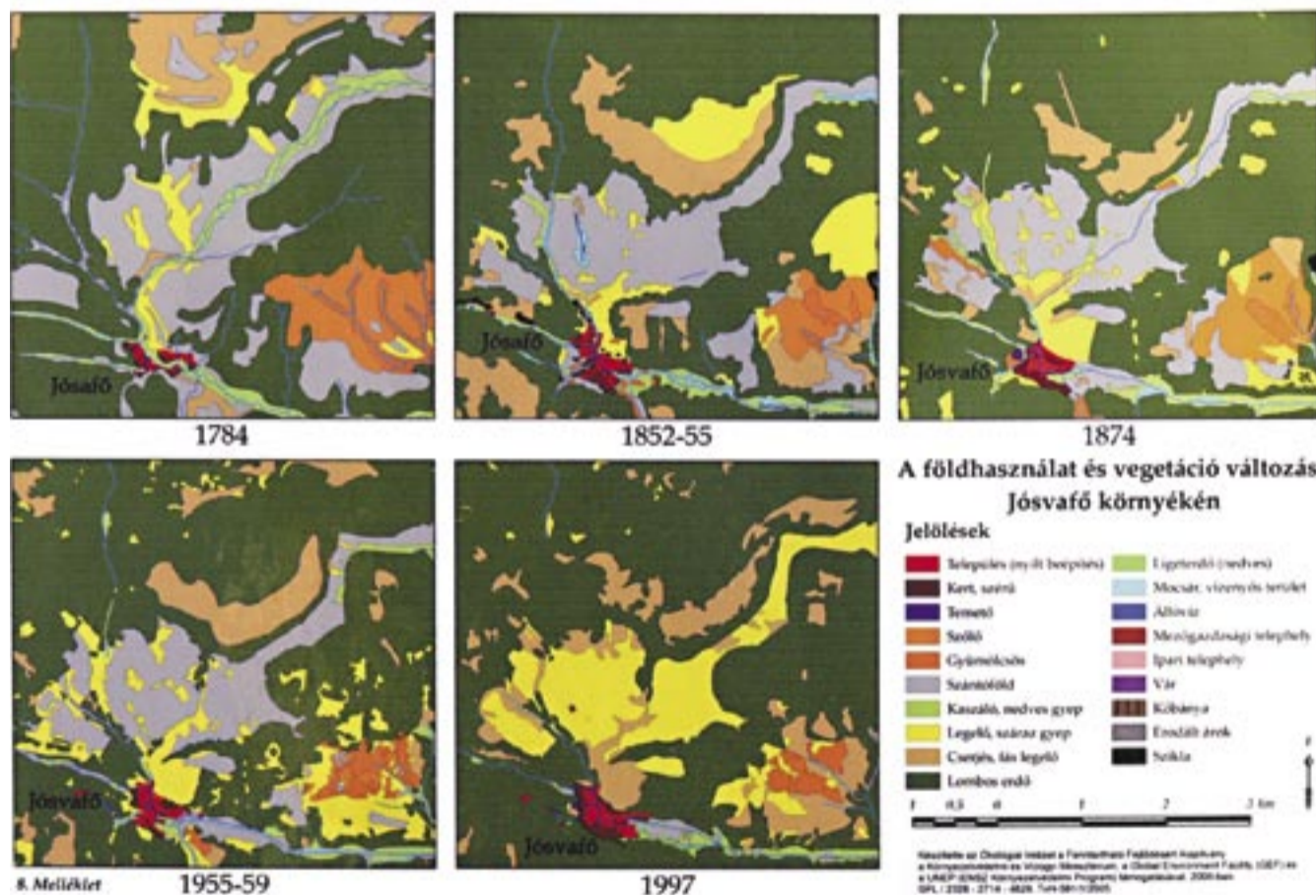
1950-es évek utáni időszak hozott számottevő változást, ekkor azonban szinte egyik napról a másikra hatalmas területeket hagytak fel. A haszonállatok számának változása is jól mutatja ezt a tendenciát.

Haszonállatok	1895	1935	1966	1998
szarvasmárha	322	419	295	17
sertés	248	259	168	50
ló	75	124	33	3
juh	---	---	667	30
méhcsaládok	74	---	---	6

Táblázat: Jósvafő állatállományának változása 1895 és 1998 között (Forrás: S. Schuster – Szmorad F.: A táj és tájhasználat története. In Szabály P. – Szmorad F.: Jósvafő, település és források és barlangok völgyében)

Ez a hanyatlás a Borsodi-medence nehézipari központtá válásával párhuzamosan játszódott le, elvonva a munkaképes népességet a területről. Az emberek a biztosabb megélhetésért elvándoroltak a gyárakba és bányákba, parlagon hagyva szántót, legelőt és kaszálót. Az előbb említett térbeli mozaikosság, a művelt területek közé ékelődő többé-kevésbé háborítatlan „szigeteknek” köszönhetően a felhagyott területeket rendkívül gyorsan hódítja vissza a természet.

Sz. Tóth Erika
környezeti nevelési csoportvezető
ANPI

Jósvafő határában az utóbbi bő 200 év alatt történt változásokat jól szemlélteti az a térképsorozat, amely a Gömör–Tornai-karszt tájtörténeti változásait feltáró munka eredményeképpen jött létre. (Lásd a lapszám könyvjajánlóját. Nagy Dezső: A Gömör–Tornai-karszt történeti felszínborítása. ANP Füzetek V. 2008.)

Könyvajánló

Az elmúlt két esztendőben három olyan kötet látott napvilágot, amelyek az Aggteleki Nemzeti Park Igazgatóság szakembereinek munkájához jelentős segítséget, a természettudományok után érdeklődő olvasónak pedig érdekes olvasmányt nyújtanak. Az INTERREG III/A Szomszédsági Program (HU-SK-UA/05/02/0-68) támogatásával megjelent kötetek a következők: „Föld alatti denevérszállások katasztere I.”, „A keleméri Mohos-tavak. Kutatás, kezelés, védelem” és „A Gömör–Tornai-karszt történeti felszínborítása”. A tájtörténeti témáinkhoz elsősorban ez utóbbi munka kapcsolódik.

A természetvédelmi célú tervezési és kutatási tevékenységek során nemcsak a vizsgált terület jelenlegi állapotának ismerete szükséges, hanem alapvetők azok az információk is, amelyek a terület korábbi állapotáról tájékoztatnak, illetve azokról a folyamatokról, amelyek során az adott táj elnyerte jelenlegi arculatát. Olyan kiemelkedő táji és természeti értékekkel rendelkező területek esetében, mint az Aggteleki- és a szomszédos Szlovák-karszt (Gömör–Tornai-karszt), különös jelentősége van a történeti háttér-információknak. Az ANP Füzetek V. kötete ezeket az információkat dolgozza fel és teszi térinformatikai módszerek segítségével összehasonlíthatóvá. Az így elkészült tanulmány nélkülözhetetlen a

biomonitoring programok, a rekonstrukció és rehabilitációs beavatkozások, a természetkímélő gazdálkodási formák a természetvédelmi kezelési tervek szakmai megalapozásához. A felhasznált történeti források rendkívül sokrétűek: katonai felmérések (18. század végétől három időmetszetben készültek), légi és úrfelvételek, archív térképek, leírások és egyéb levéltári adatok. Szinte a legapróbb levéltári anyag is szolgáltatott érdekes részleteket, amelyek ha önmagukban nem is, de más adatokat kiegészítve és elemezve hozzájárulnak a korabeli táj jellegének, állapotának, területhasználati módjának és az egykori gazdálkodás intenzitásának megismeréséhez.

Sz. Tóth Erika – ANPI

Programok

...volt

Gyalogmanók a Természetért – Európai Madárbarát kert program
Mobilitási Hét, Európai Autómentes Nap

Fotó: Rausz Rita

Fotó: Bíró Barbara

Az egri Malomárok utca – Vallon út és a Match Áruház mögötti útszakasz az autómentessé nyilvánított szeptemberi napon az idei évben is lezárásra került, hogy ott az egri óvodások játszótér, „kétkeresztes” ügyességi verseny keretében tanulják a közlekedési szabályokat. A Bükk Nemzeti Park Igazgatóság és a Magyar Madártani Egyesület Bükk helyi csoportja „élő társasjátékkal” és az őszi évszakhoz kapcsolódóan természetbe csalogató játékokkal, feladványokkal várta a kisebbeket a tömbházak közrefogta zöld területen.

A vasárnap délelőtti közösségi programunk keretében, a Bükk Nemzeti Park Igazgatóság és a Magyar Madártani Egyesület Bükk helyi csoportja közös szervezésében a madárbarát családok és a kisebb gyermekek a téli madáretetésre készülhettek fel. A Nyugati Kapu Oktató- és Látogatóközpontban látogatóink előadást hallhattak a téli madáretetés módjairól, majd a gyerekek kezükbe vették a fizeket és a fakanalat, és madárkalács-készítés fortélyai-val is ismerkedtek. Persze nem múlhatott el a nap madáretető barkácsolása nélkül, melynek levezénylője Zörgő Csaba asztalos volt.

Októberi Barangoló
Salgó Natura túra

Fotó: Baráz Csaba

Fotó: Bíró Barbara

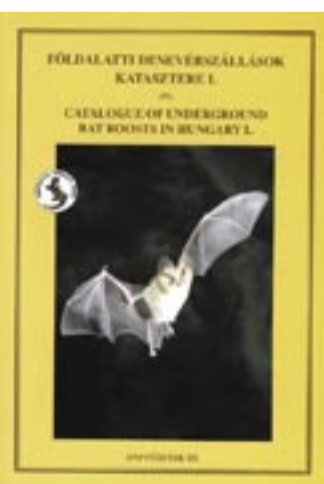
A Habitat Világnapján gyalogtúra keretében mutattuk be a Salgó Natura 2000 területet, a Karancs–Medves Tájvédelmi Körzet részét képező Salgó kiemelt jelentőségű különleges természet-megőrzési terület természeti, táji és kultúrtörténeti értékeit. Túránk végén felkerestük a somoskői várat és megcsodáltuk a fenséges látványt nyújtó „bazaltömlést”.

Ezen a szombati napon a karácsonyi ünnepkörhöz kapcsolódva felsőtárkányi kézművesek tartottak ünnepváró délelőtti foglalkozást gyermekeknek. Az adventi gyertyagyújtáshoz a termésekkel feldíszített koszorúk és az ajtóra való díszes kopogtatók készültek, s a téli otthon díszévé váló kis agyag gyertyatartók, a karácsonyi üdvözlők és a vidám textil angyalkák is ügyes kezekre találtak a gyermekek körében.

lesz...

Már készül a jövő évi programtervünk és a programajánló, amely révén segítséget kívánunk nyújtani a természet iránt érdeklődők szabadidejének tartalmas eltöltéséhez, kirándulásaik megtervezéséhez. Azon túl, hogy a kiadványban bemutatjuk az igazgatóságunk által kezelt védett természeti területek látogatható értékeit, bemutató- és

kiállítóhelyeit, tanösvényeit, felhívjuk a figyelmet az általunk szervezett turisztikai és oktatási programokra is, melyeket jövőre is a már megszokott módon – zömében a természetvédelmi jeles napokhoz igazodva – rendezünk meg.

Földalatti Denevérszállások katasztere I.

ANP füzetek III., 2007.

Szerkesztette: Boldogh Sándor – Estók Péter

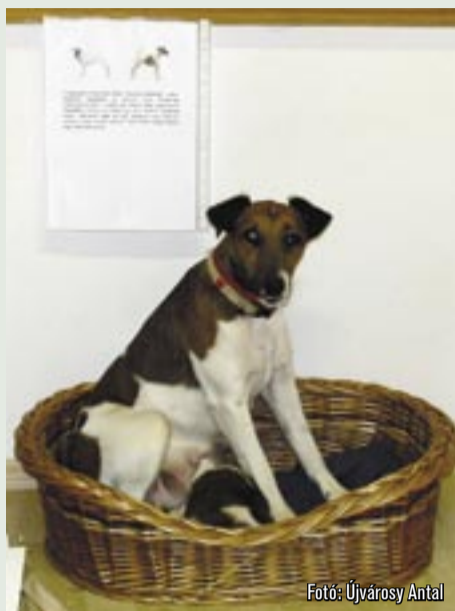
A hajdani legendás barlangi denevértömegekre gyakran már csak a guanóhalmok és a régi feljegyzések emlékeztetnek, és az erdőlakó fajok sem lehetnek sokkal jobb helyzetben. A hazai állományok azonban még összehasonlíthatatlanul jobb állapotban vannak a nyugat-európaiakhoz képest, így megőrzésük érdekében mindent meg kell tennünk, nem riadva vissza a felmérési munkálatok nehézségeitől és az eredmények szélesebb körű közzétételétől sem. Az ANP Füzetek 3. száma hazánkban hiánypótló, hiszen a denevérvédelmi szempontú szálláshely-kataszterek összeállítása a nemzetközi gyakorlatban már általánosnak mondható.

Sz. Tóth Erika

...volt

Állatok Világnapja

Fotó: Újvárosy Antal

A nagy érdeklődésre való tekintettel két egymást követő napon is megünnepeltük az állatok világnapját a Kúria Oktatóközpontba érkező gyerekekkel. Megismerkedhettek Assisi Szent Ferenc életével, majd számos érdekes játékos feladatra számíthattak a csoportok. Nagy sikere volt az erre az alkalomra berendezett „mini állatkertnek”, többek között görögteknős, foxterrier, hullámos papagáj, házinyúl, és egy akvárium is várta a gyerekeket. Tovább színesítette a programot néhány hagyományos jósvafői portának a meglátogatása, ahol a házigazda maga mutatta be az ott található háziállatokat. Az Oktatóközpontba visszatérve egy rövid mikroszkópos vizsgálódással fényt derítettünk a baglyok táplálkozási szokásaira is.

Rajzpályázat eredményhirdetése

Fotó: Újvárosy Antal

Bensőséges ünnepszeg helyszíne volt november 19-én a Tengerszem Szálló előadóterme. A Föld Bolygó Nemzetközi Éve alkalmából „Érdekes természeti jelenségek – ahogy én

láttam” címmel az Aggteleki Nemzeti Park Igazgatóság egyéni rajz- és fotópályázatot hirdetett a Borsod-Abaúj-Zemplén megyében élő óvodások, általános iskolások, valamint középiskolások diákok számára.

A pályázat célja az volt, hogy a gyerekek megörökítsék az év során megfigyelt és valamilyen oknál fogva számukra különösen érdekes – a földön, vízben, vagy éppen a légkörben lejátszódó – különféle természeti jelenségeket. Fotókat nem küldtek be a pályázók, de annál több színvonalas képzőművészeti alkotás készült a felhívásra. Végül a – bőség zavarával küzdő – háromtagú zsűri 46 db képet választott ki a kiállítási táblókra, melyek alkotói értékes tárgyjutalmakat kaptak. A kiállítást három hétig látogathatták az érdeklődők, illetve a díjnyertes alkotások megtekinthetők a nemzeti park igazgatóság honlapján is. Ezúton is köszönjük a gyerekeket felkészítő és alkotásra ösztönző pedagógusok munkáját!

Márton-napi játszótér

Fotó: Sz. Tóth Erika

A Kúria Oktatóközpont játszótér-sorozata nem a természetvédelem jeles napjaihoz, hanem elsősorban a naptári ünnepkörhöz, illetve a magyar nép jeles napjaihoz és népszokásaihoz kötődően, havi rendszerességgel kínál színvonalas kulturális programot a Jósvafőn és környékén élő fiataloknak és ide látogató családoknak.

A Márton-napi játszótér keretében drámatikus játékkal idéztük fel az őszutóhoz kapcsolódó néphagyományokat (Szent-Márton vesszeje, időjósítás). Az estebe hajló összefüggésű vidám tóklámpások, mécesstartók készültek a szorgos kezek által. A ködös, hideg napokra való tekintettel forró teával – és persze sült tökkel – vártuk a kicsiket és nagyokat egyaránt.

lesz...

Tanártovábbképzés 2009-ben

Az Aggteleki Nemzeti Park Igazgatóság ismét meghirdeti „Az Aggteleki Nemzeti Park értékeinek megismertetése erdei iskolai keretek között” című 80 órás akkreditált (OM 274/77/2004) tanártovábbképzését. A képzés helyszíne: Aggteleki Nemzeti Park Igazgatóság, Jósvafő (Kúria Oktatóköz-

pont, Tengerszem Szálló és Oktatói Központ), Szögliget (Szalamandra Ház). Részvételi díj: 49 500 Ft/fő, amely tartalmazza a szállást, az étkezés, a programok és a képzéshez biztosított szakmai anyagok költségeit. Jelentkezési határidő: 2009. február 2. További információ: (48)350-056, (48)350-006; E-mail: anp.oktatas@index.hu

A keleméri Mohos-tavak. Kutatás, kezelés, védelem

ANP füzetek IV., 2008.

Szerkesztette: Boldogh Sándor – G. Farkas Tünde

A Putnoki-dombság területén elhelyezkedő két tőzegmohalapot a hazai természeti értékek között viszonylag korán, már 1951-ben védetté nyilvánították. A lápok keletkezésének kutatása, története és tudományos jelentőségének vizsgálata az 1930-as években Zólyomi Bálint munkásságával kezdődött. Azóta számos kutató és természetvédelmi szakember megfordult a területen. Az ANP Füzetek 4. száma a lápok megőrzése érdekében tett természetvédelmi erőfeszítéseket, a lápok és közvetlen környékük természeti, régészeti és néprajzi értékeinek feltáró munkájának eredményeit teszi közzé.

Sz. Tóth Erika

A nyolcpettyes virágbogár újabb mátrai előkerülése

Fotó: Urbán László

Idén júniusban Kovács Tibor, a Mátra Múzeum főmuzeológusa a Mátrai Tájvédelmi Körzetben, Gyöngyössolymos közigazgatási területén több példány nyolcpettyes virágbogarat (*Gnorimus variabilis*) talált, majd szeptemberben egy újabb, már elpusztult példányt találtunk Mátrászentimrén, ott is a TK részét képező fokozottan védett területen. Korábban, 1972-ben Dr. Nagy Gyula, a Mátra Múzeum akkori igazgatója gyűjtötte szintén Gyöngyössolymos közigazgatási területén. Ez a faj a hegyvidéki idős erdők lakója, leginkább a hűvös, nedves mikroklímájú völgyekben fordul elő. Lárvája elhalt, lábon álló fák odvaiban, kérge alatt vagy földön fekvő fák korhadékában fejlődik. A Magyarországon is ritka, védett faj (miniszteri rendeletben pénzben kifejezett értéke 50 000 Ft) a természetvédelmi szempontból fontos erdők indikátorfaja is egyben. (Urbán László – BNPI)

Fotó: Kovács Tibor

Ismét tolvaj támadt a természetvédelmi őre

Még friss az emléke annak az esetnek, amikor Fony mellett a fatolvajok támadtak az intézkedő természetvédelmi őrekre, ahol fegyverüket is használniuk kellett, és emiatt az egyik támadó a helyszínen meghalt. A szomorú eset csaknem megismétlődött. Ezúttal a Kesznyéteni Tájvédelmi Körzetben területellenőrzés közben figyelt fel a természetvédelmi őr arra, hogy gombát igyekszik elvinni egy személy a védett természeti területről – mint utóbb kiderült, arra vonatkozó jogosultság hiányában. Mivel az adott személyt már korábban két alkalommal figyelmeztették, a természetvédelmi őr ezúttal intézkedést kezdeményezett. Az intézkedés alá vont személy azonban távozni akart a helyszínről, majd az események során egy jókora kést rántott, és szitkozódva ugrott a természetvédelmi őr felé a kést nekiszegezve, aki csak ügyességének köszönhetően nem sérült meg. Az intézkedés alá vont személy csak akkor hagyta abba a támadást, amikor a természetvédelmi őr szolgálati fegyverét elővette, és csőre is töltötte. Az eset a Btk. szerint felfegyverkezve elkövetett hivatalos személy elleni erőszak kísérletének minősül, így a riasztott rendőrök azonnal megkezdték az eset kivizsgálását. A Tiszavasvári Rendőrkapitányság által indított büntetőeljárás mellett természetvédelmi szabálysértés elkövetése miatt is indul eljárás a támadó ellen. (Dr. Barta Levente – BNPI)

Három új hódcsalád a Tisza mentén

A WWF Magyarország 12 éves múltra tekintő hód visszatelepítő programja az idei őszi betelepítéssel ért véget. Az utolsó telepítésre a Bükki és a Hortobágyi Nemzeti Park Igazgatóság területén 2008. október 31-én került sor.

A Bajorországból érkező hódokat szállító autók délelőtt 10 órára érkeztek Tiszatarjánba, ahol már szakemberek és a Fővárosi Állat- és Növénykert állatorvosa várták az állatokat. Az állatorvos az összes hódot egyedi azonosítóval (mikrochippel) látta el, hogy ha a későbbiekben kézre kerül egy állat, akkor hasznos információkhoz juthassunk.

Fotó: Gombkötő Péter

A mostani alkalomra a Bükki Nemzeti Park Igazgatóság területén három hód-élőhelynek alkalmas területet jelöltünk ki, ahol 9 példányt engedünk el. Az elengedés helyein előzetesen kialakítottunk egy-egy „hódvárát”, hogy az állatok a ládából való kiengedés után egy, a víz mellett kialakított, védett búvóhelyen alkalmazkodhassanak az új életterükhöz. Rövid idő után a hódok tovább indultak és a vízbe érve, igazi elemükben érezve magukat, elkezdték környezetük felfedezését. (Császár Zsuzsanna – BNPI)

Fotó: Gombkötő Péter

Felavatták Pávai Vajna Ferenc lillafüredi emlékhelyét

Több éves szervezőmunka eredményeként 2008. november 8-án, Lillafüreden, a Szent István-barlanggal szemközi parkoló mellett felavatták Pávai Vajna Ferenc geológus emlékhelyét. Az emlékművet a „Diósgyőrért” Diósgyőri Vár Térségének Fejlesztéséért Közhasznú Alapítvány és a Vasasztal Társaság állította a tudós kutató emlékére, aki Lillafüredből klimatikus üdülőhelyet szeretett volna varázsolni. Az emlékhely létrehozását a Miskolci Önkormányzat mellett több szervezet, vállalat és vállalkozás támogatta. Az emlékhely gondolatának megalkotója és a megvalósításban oroszlánrészt vállaló F. Tóth Géza nyugalmazott geológus a Diósgyőrért Alapítvány kuratóriumának elnöke. A Bükki Nemzeti Park Igazgatóság ismertetőtáblát állított a tudós kutató és lillafüredi munkája emlékére. (Holló Sándor – BNPI)

Megalakult az Aggteleki-karszt és Térsége Turisztikai Egyesület

2008. szeptember 18-án a jószafeői Kúria Oktatóközpontban polgármesterek, civil szervezetek képviselői és magánszemélyek részvételével megalakult az Aggteleki-karszt és Térsége Turisztikai Egyesület. A hivatalos bejegyzést követően ezáltal egy olyan szerveződés jön létre, melynek alapszabályában rögzített célja az Aggteleki Nemzeti Park vonzáskörzetében lévő falvak turisztikai vonzerejének fejlesztése. A térség turisztikai szereplőit összefogó egyesület reményeink szerint később ún. Turisztikai Desztináció Menedzsment Szervezetként fogja segíteni a helyi turizmus megerősödését. (Forrás: Kikiáltó, a Gömri falvak hírlevele. 2008. október)

Minősített erdei iskola

Fotó: Újvárosy Antal

Az Erdei Iskolai Program Érdekegyeztető Tanácsának 2008. augusztus 18-i határozata alapján az Aggteleki Nemzeti Park Igazgatóság Szalamandra Erdei Iskolája megfelelt a minősítési eljárás követelményeinek. Az erdei iskolai program központi helyszíne a szögligeti Szalamandra Ház. A Ménes-völgy bejáratánál, a falutól 1,5 km-re, gyönyörű természeti környezetben található turisztaszállás és az épülethez tartozó 2,5 hektáros park kiváló helyszínt biztosít erdei iskolai programok lebonyolításához, illetve a nyári időszakban különféle táborok, osztálykirándulások és egyéb terepi programok megszervezéséhez. „Az Aggteleki Karszt értékei” című erdei iskolai program keretében a terület élő és élettelen természeti értékeivel, kultúrtörténeti emlékeivel – az adott életkornak megfelelően – több síkon ismerkedhetnek meg a résztvevők. A program terepi foglalkozásokból, interaktív tantermi és szabadterei tevékenységekből, előadásokból, s mindezek szabad légkörű feldolgozásából áll. (Újvárosy Antal – ANPI)

Fotó: Barta Zsolt

Felelős kiadó: Duska József igazgató
Kiadja: Bükki Nemzeti Park Igazgatóság
3304 Eger, Sánc út 6.
Levelezési cím: 3301 Eger, Pf. 116
Telefon: 36/411-581, Fax: 36/412-791
E-mail: bnptitkarsag@bnp.kvvm.hu
www.bnpi.hu

Felelős szerkesztő: Baráz Csaba
Szerkesztik: Bíró Barbara,
Császár Zsuzsanna, Sz. Tóth Erika,
Újvárosy Antal, Trungel-Piller Enikő
valamint az ANPI és a BNPI munkatársai
Lektorálják: Holló Sándor,
Ludányi Csaba

Nyomdai munkák: Garamond Kft. Eger
Grafika és tördelés: Molnár Zoltán

ISSN 1788-2567
Nyilvántartási szám: 2.9/1221-1/2006
Készült az Aggteleki Nemzeti Park Igazgatóság és a Bükki Nemzeti Park Igazgatóság együttműködésének keretében.